

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

יומא פרק ראשון – דף מספר 4

בס"ד, כ"ו באלול תש"ע.

מעלה עשן

א. פתיחה

כהמשך ללימוד מחלוקת הפרושים והצדוקים על מקום שימת הקטורת על האש, נעסוק בחיוב לשים מעלה עשן בקטורת, ונמשיך בכך להעמיק את הבנתנו את קטורת יום הכיפורים ויחסה לקטורת בכל השנה. הלימוד יעסוק גם בחיוב מיתה של המחסר אחד מסממניה.

ב. מעלה עשן

1. כבר ראינו את החיוב לשים מעלה עשן בקטורת יום כיפור במקורות שעסקו במחלוקת פרושים וצדוקים – תוספתא, ספרא ובתלמודים.
2. בית אבטינס ומעלה עשן:
 - א) משנה שקלים פ"ה מ"א.
 - ב) משנה יומא פ"ג מ"א.
 - ג) תוספתא כפורים פ"ב הל' ו-ז, ובמקבילות בתלמודים - בבלי יומא לח, ירושלמי יומא פ"ג ה"ט (מה' אקדמיה עמ' 577), מקבילה בירושלמי שקלים פ"ה ה"ב (מה' אקדמיה עמ' 620).
 - ד) שיר השירים רבה (וילנא) פרשה ג (מצורף).
3. מעלה עשן במסגרת סממני הקטורת וחיוב מיתה בחיסר אחד מסממניה:
 - א) בבלי כריתות ו. וברש"י ד"ה חייב מיתה, ובהערת גליון הש"ס המפנה לבבלי יומא נג..
 - ב) רמב"ם הלכות כלי המקדש פ"ב הל' ב, ח (עדיף הלכות א-יא); הלכות עבודת יום הכיפורים פ"ה הל' כה-כו.
 - ג) בית יוסף אורח חיים סימן קלג ד"ה ועליך לדעת וד"ה כתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב (מצורף).
 - ד) דיון נרחב במשנה למלך הלכות כלי המקדש פ"ב ה"ג.

ג. תורות של גדולי בריסק

1. אגרות הגרי"ד הלוי הל' תמידין ומוספין פ"ג ה"ג (עמ' קצז).
2. חידושי מרן רי"ז הלוי במכתבים בסוף הספר – המכתב הראשון (עמ' עז).
3. חידושי הגר"מ והגרי"ד הלכות עבודת יום הכיפורים פ"ה הכ"ה (עמ' נד).

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

יומא פרק ראשון – דף מספר 4

בס"ד, כ"ו באלול תש"ע.

4. להרחבה – שם בחידושי הגר"מ והגרי"ד פ"ה הכ"ו (עמ' נו).
5. בשיעורי הגרי"ד על עבודת יום הכיפורים יש כמה קטעים – עמ' לה-לו ; צב-צג.

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

יומא פרק ראשון – דף מספר 4

בס"ד, כ"ו באלול תש"ע.

שיר השירים רבה (וילנא) פרשה ג

ר' יוחנן פתר קרייה מקוטרת מר ולבונה מכל אבקת רוכל, בקטרת בית אבטינס, וזה אחד מאחד עשר
סממנין שהיו נותנין בה, רב הונא פתר לה (שמות ל') ויאמר ה' אל משה קח לך סמים, הא תרין, נטף
ושחלת וחלבנה, הא חמשה, סמים, אי תימר דאינון תרין והלא כבר נאמר סמים, בד בוד יהיה, אילין
חמשה כנגד חמשה הא עשרה, ולבונה זכה, הא אחד עשר סממנין, מכאן בדקו חכמים ומצאו שאין יפה
לקטורת אלא אחד עשר סממנין הללו שבה, תני בית אבטינס היו בקיאיין במעשה הקטרת בפיטום
הקטרת והיה מעלה עשן, ולא רצו ללמד ושלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריה והיו בקיאיין
במעשה הקטרת ולא היו בקיאיין במעלה עשן, של בית אבטינס היתה מתמרת ועולה כאשכול עד
הקורות ואחר כך פוסה ויורדת כמקל, של אלכסנדריה היתה פוסה ויורדת למטן מיד וכשידעו חכמים
בדבר אמרו כל שברא הקדוש ברוך הוא לא ברא אלא לכבודו, שנא' (ישעיה מ"ג) כל הנקרא בשמי
ולכבודי בראתיו, וחזרו בית אבטינס למקומן, שלחו אחריהם ולא רצו לבא עד שכפלו להם שכון, י"ב
מנה היו נוטלין בכל יום חזרו להיות נוטלין כ"ד מנה כדברי ר' מאיר, ר' יודא אומר בכל יום היו נוטלין
כ"ד מנה ועכשיו נטלו מ"ח מנה, אמרו להם מה ראיתם שלא ללמד, אמרו מסורת בידינו מאבותינו
שעתיד המקדש להחרב, ולא רצינו ללמד שלא יהיו נוהגיין ועושים לפני עבודת כוכבים שלהן כדרך
שאנו עושין לפני הקדוש ברוך הוא, ובדבר הזה היו מזכירין אותן לשבח, ולא עוד אלא שלא יצאה אשה
מהם ותינוק מהם כשהוא מבושם, וכשנושאיין אשה ממקום אחר הם פוסקים עמה שלא תתבשם
לעולם, שלא יהיו ישראל אומרים מפיטום הקטרת הם מתבשמות, לקיים מה שנא' (במדבר ל"ב)
והייתם נקיים מה' ומישראל, ואומר (משלי ג') ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, אמר ר' עקיבא
סח לי שמעון בן לוגה אני ותינוק אחד מבני בניהם של בית אבטינס היינו מלקטים עשבים בשדה
וראיתיו שבכה וצחק, ואמרתי לו בני על מה בכית, אמר לי על כבוד בית אבי שנתמעט, ולמה צחקת,
אמר לי שמור ומתוקן לצדיקים לעתיד לבא, וסוף שהמקום עתיד לשמח את בניו בקרוב, ומה ראית
אמר לי והלא מעלה עשן כנגדי, נומיתי לו הראני אמר לי מסורת בידינו שלא להראות לאדם בעולם,
אמרו לא באו ימים קלים בעולם עד שמת אותו התינוק, אמר ר' יוחנן בן נורי פעם אחת הייתי מהלך
בדרך ומצאתי זקן אחד של בית אבטינס ובידו מגילת סממנין, אמרתי לו מה בידך, אמר לי כשהיו
צנועין בית אבא היו מוסרין מגילותם זה לזה ועכשיו הא לך והזהר בה שמגילת סממנין היא, וכשבאתי
והרציתי הדברים לפני ר' עקיבא זלגו דמעותיו, אמר לי מעתה אין אנו רשאיין לספר בגוויין של אלו.

בית יוסף אורח חיים סימן קלג

ועליך לדעת טעם למה שנינו אחד עשר סמנים היו בה דהכי משתמע מקראי כדאיתא בגמרא וכתבו
ה"ר דוד אבודרהם. גם יש לך לדעת שמנין הי"א סמנין הם הצרי והצפורן וכו' עד קינמון ואלו הם

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

יומא פרק ראשון – דף מספר 4

בס"ד, כ"ו באלול תש"ע.

30 הסמנים שנאמרו למשה מסיני ואם חיסר אחת מהם חייב מיתה ושאר דברים אינם באים אלא לתקן מעשה הקטורת סמנין אלו שהרי בורית כרשינא ויין קפריסין אינם באים אלא לתקן הצפורן ומעלה עשן כדי לתקן שיהא העשן מתמר ועולה ומלח סדומית בא לשום תיקון אחר וכיון שאינם באים אלא לתיקון לא מנאתם תורה בכלל הסמנים ומשמע שאפילו אם חיסרם אינו חייב כלום שהרי אילו לא מפני הכבוד היו מביאין מי רגלים במקום יין קפריסין וכיון שכן אפילו אם חיסרו לית ביה חיובא ואפשר דאפילו איסורא ליכא בחיסור דברים אלו שאינם באים אלא לתיקון אלא שמצוה מן המובחר 35 שלא לחסרם והכי משמע מדאמרין בסוף פרק אמר להם הממונה (יומא לח.) שהביאו אומנים שהיו יודעים לפטם הקטורת ולא היו יודעים להעלות עשן שלא היה מתמר ועולה אלא מפציע לכאן ולכאן ופירש רש"י שלא היו מכירים בעשב שהוא מעלה עשן ומשמע שניסו כן בהקטרת פנים וראו שלא היה העשן מתמר ועולה דבחוץ אסור להקטיר הרי שאע"פ שחיסר מעלה עשן הקטירו אותו והוא הדנין לשאר דברים שאינם באים אלא לתיקון: 40

...
כתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל שאין לומר פיטום הקטורת אלא מתוך הכתב שמא יחסר אחד מהסמנים ויהא חייב מיתה בקריאה כמו בהקטרה ואולי שמזה הטעם אין אומרים אותו במקצת מקומות אף על פי שאומרים פרשת הקרבנות ע"כ והם דברי ארחות חיים שכתב בשם בעל הלכות. ואני אומר אם הלכה נקבל אבל אם לדין יש תשובה דהא בחיסר אחד מסמניה חייב מיתה (כריתות שם) 45 פירש רש"י חייב מיתה כי עייל ביום הכפורים דכתיב (ויקרא טז ב) ואל יבא בכל עת ולא ימות בזאת יבא אהרן וגו' וכי מעייל קטורת שלא כהלכתה ביאה ריקנית היא וחייב מיתה ע"כ אלמא שאינו חייב מיתה מפני שחיסר אלא מפני שנכנס למקדש ללא צורך. ואפילו לדעת הרמב"ם שכתב בפ"ב מהלכות כלי המקדש (ה"ח) חיסר אחד מסמניה חייב מיתה שהרי נעשית קטורת זרה איכא למימר דטעמיה דכיון דקטורת זרה היא הוי ליה ביאה למקדש שלא לצורך ואפילו אם תמצא לומר שאע"פ שאינו נכנס לפני לפנים אלא בהקטרה דמזבח הזהב מיחייב מיתה משום מקטיר קטורת זרה כדאשכחן בבני אהרן (ויקרא י א) שנתחייבו מיתה מפני שהקטירו קטורת באש זרה איכא למימר דהיינו דוקא כשהוא מקטיר ממש אבל כשחיסר בקריאה מהי תיתי לן ועוד שכבר הוכחתי לעיל דהא דאם חיסר מסמניה חייב דוקא במחסר אחד מי"א סמנין הוא ודבר קל הוא לזיהר שלא יחסר שום אחד מהם בקריאתו וא"כ לא היה להם בשום מקום לימנע מלאמרו מפני טעם זה: 55

משנה למלך הלכות כלי המקדש פרק ב הלכה ג

כתב מרן בטור אורח חיים סימן קל"ג גם יש לך לדעת שמנין הי"א סמנין הם הצרי והצפרן כו' ואלו הם הסמנים שנאמרו למשה מסיני ואם חסר אחד מהם חייב מיתה ושאר דברים אינם באים אלא לתקן כו' ומעלה עשן כדי לתקן שיהיה העשן מתמר ועולה ומלח סדומית בא לשום תיקון אחר וכיון

- 60 שאינם באים אלא לתיקון לא מנאתם תורה בכלל הסמנים ומשמע דאפי' אם חסרם אינו חייב כלום ואפשר דאפי' איסורא ליכא בחיסור דברים אלו שאינם באים כי אם לתקון אלא שמצוה מן המובחר שלא לחסרם ע"כ.
- 65 ונוראות נפלאתי בזה דבשלמא מלח סדומית ניחא וכבר כתבנו לעיל שכן כתבו התוס' דמלח סדומית באה לשרות בה הצפורן אך מה שכתב במעלה עשן הוא תימה דבהדיא אמרינן בפרק הוציאו לו דאם לא נתן בה מעלה עשן חייב מיתה וילפינן לה מקרא דכתיב ענן הקטרת ולא ימות וכי תימא דפסוק זה לא נאמר כי אם בהקטרה דיום הכפורים שהיתה לפני ולפנים אבל בהקטרה דשאר ימות השנה לא אם כן גם בחיסור אחת מכל סמניה נימא דליכא חיוב מיתה כי אם בהקטרה דיום הכפורים דהא דחיסור אחת מכל סמניה דחייב מיתה לא ילפינן לה אלא מדכתיב הקטרת ולא ימות דמשמע קטרת שלמה וכמו שפירש"י ופסוק זה בהקטרה דיום הכפורים נאמר וע"כ אית לן למימר דילפינן מיום הכפורים לשאר ימות השנה וכדאיתא התם בגמרא וא"כ ע"כ דאם לא נתן מעלה עשן בשאר ימות השנה דחייב מיתה דומיא דיום הכפורים.
- 70 וראיתי למרן שהביא ראיה לדבריו מההיא דאמרינן בסוף פרק אמר להם הממונה שהביאו אומנים שהיו יודעים לפטם את הקטרת ולא היו יודעים להעלות עשן שלא היה מתמר ועולה אלא מפציע לכאן ולכאן ופירש"י שלא היו מכירים בעשב שהוא מעלה עשן ומשמע שניסו כן בהקטרת פנים וראו שלא היה העשן מתמר ועולה דבחוץ אסור להקטיר הרי שאע"פ שחיסר מעלה עשן הקטירו אותו וה"ה לשאר דברים שאינם באים אלא לתקון ע"כ.
- 75 וראיה זו איני מכיר דאומנים אלו אמרו שהם היו בקיאים בעשב זה וסמכו חכמים על דבריהם והקטירו ואח"כ ראו שלא היה מתמר וידעו שלא היו בקיאים בעשב זה ושלחו אחר בית אבטינס ולעולם דחזרו והקטירו באותו יום פעם אחרת לפי שבקטרת שהקטירו אותם האומנים לא יצאו ידי חובתם וכי תימא דהוקשה למרן איך חכמים סמכו על דבריהם במקום חיוב מיתה אין זה מהזרות ועוד דאימא שניסו בחוץ ומ"ש מרן דבחוץ אסור להקטיר אפשר שעשו קטרת של חולין שלא כמתכונת הקטרת דהא שרי וכמבואר וניסו בחוץ אם היה מתמר ועולה באופן שאין בראיה זו כדאי לדחות סוגיא שלמה שכתבנו לעיל דאם לא נתן מעלה עשן דחייב מיתה.
- 80 שוב ראיתי להרב באר שבע שתמה על מרן בדין זה מאותה הסוגיא שכתבנו והרב בעל שער אפרים ס' ט"ז שרצה לקיים דברי מרן וכתב דמאי דאמרינן בגמרא שאם חיסר מעלה עשן חייב מיתה היינו כשלא הניח בתוכו שום עשב שמעלה עשן אבל אם הניח בתוכו עשב אף שאינו טוב כמו מעלה עשן שגורם לעשן לעלות זקוף כמקל אינו חייב מיתה וזהו כוונת הב"י במ"ש שאם חיסר מעלה עשן שאינו חייב מיתה ואפי' איסור ליכא היינו שמ"מ נתן בתוכו עשב אחר שמעלה עשן אף שאינו מתמר ועולה וזקוף כמקל כמו העשב מעלה עשן ובאמת גם הב"י מודה שאם לא נתן בתוכו שום עשב שמעלה עשן

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

יומא פרק ראשון – דף מספר 4

בס"ד, כ"ו באלול תש"ע.

90 שחייב מיתה כו' ע"כ. והנה אין בדברים הללו כדי שביעה ומה שהביא ראיה לדבריו מדאמרין התם אין לי אלא עלה מעלה עשן עיקר מעלה עשן מנין כו' וא"ל אביי והא איפכא תניא כו' א"כ מוכח מסוגיא זו שמרבה אף שאינו טוב כמו העיקר מעלה עשן א"כ ה"ה שיכול לרבות מן רבוייא דקרא אף שאינו מתמר ועולה וזקוף כמקל רק שנותן בה עשב שמעלה עשן די ושותיה דמר לא ידענא דדוקא במין העשב שנקרא מעלה עשן בין עיקר לעלה לא קפדינן ומרבינן ליה מקרא אבל בעשב אחר מנא לן ואדרבא מסוגיא זו יש להוכיח דאין לרבות עשב אחר דא"כ נימא דאיצטריכו תרי קראי לרבות עשב אחר מדלא מרבינן כי אם עיקר ועלה שמעת מינה דאין לרבות עשב אחר, הן אמת שהראיה שהביא הרב הנזכר מאותה שאמרו בסוף פרק אמר להם הממונה וכששמעו חכמים בדבר אמרו כל מה שברא הקדוש ברוך הוא לכבודו בראו כו' וחזרו בית אבטינס למקומן כו' משמע דלא חזרו כי אם משום כבוד ה' ואי אמרת דאם חיסר מעלה עשן חייב מיתה תיפוק ליה דחזרו משום מצות הקטרת דאי אפשר לקיימה כי אם ע"י בית אבטינס שהיו מכירים בעשב שהוא מעלה עשן ראיה זו היא נכונה בעיני אלא שצריך ליישב הסוגיא דפרק הוציאו לו דמוכח מינה דאם לא נתן בה מעלה עשן דחייב מיתה.

וראיתי שכתב רבינו חיסר אחד מסמניה חייב מיתה ע"כ ולא הזכיר דין היכא דחיסר מעלה עשן ובסוף הלכות עבודת יום הכפורים דין כ"ה כתב חיסר מן הקטרת אחד מסמניה או מעלה עשן חייב מיתה עליה כו' ע"כ. ויש לתמוה דמשמע דס"ל דהא דאמרין דאם לא נתן מעלה עשן דחייב מיתה דאינו אלא ביום הכפורים משום דקרא דשמעינן מיניה מיתה היכא דחיסר מעלה עשן לא כתיב כי אם ביום הכפורים ולא ילפינן מיניה לשאר ימות השנה א"כ גם הא דאם חיסר אחד מסמניה דחייב מיתה מנא לן שדבר זה נוהג בשאר ימות השנה דהא קרא דשמעינן מיניה חיוב מיתה היכא דחיסר אחד מסמניה ביום הכפורים כתיב כדכתיב הקטרת ולא ימות דמשמע קטורת שלמה ותו דבהדיא אמרינן בגמרא התם אין לי אלא ביום הכפורים בשאר ימות השנה מנין ת"ל וכסה והתם במעלה עשן קיימינן ומרבינן לשאר ימות השנה מדכתיב וכסה וכיון דקרא דוכסה מיירי בשאר ימות השנה איכא חיוב מיתה אם חיסר מעלה עשן דהא כתיב בתריה ולא ימות.

וקודם כל דבר אביא סוגיית הגמרא דקאמר כי בענן אראה וגוי' מלמד שנותן בה מעלה עשן ומנין שנותן בה מעלה עשן ת"ל וכסה ענן הקטרת הא לא נתן בה מעלה עשן או שחיסר אחד מסמניה חייב מיתה והקשו בגמרא על זה קרא לקרא ונאמרו בזה תירוצים הרבה והעולה מדברי כולם הוא דתנא דברייתא הוקשה לו דאיכא תרי קראי לומר דבעינן מעלה עשן חד כי בענן ואידך וכסה ותרי קראי לרבות מעלה עשן למה לי ולזה בא התנא ליישב דאיצטריכו תרי קראי למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ויש לדקדק דהי קרא מיותר ליה אי קרא בתרא דוכסה הא איצטריך לומר דאיכא חיוב מיתה בחיסר מעלה עשן דמקרא קמא לא ילפינן כי אם אזהרה ואי קרא קמא דכי בענן הא ליתא דהא מכל הסוגיא מוכח

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

יומא פרק ראשון – דף מספר 4

בס"ד, כ"ו באלול תש"ע.

120 דקרא בתרא הוא דמייתר דאמרינן אין לי אלא עלה כו' עיקר מנין ת"ל וכסה וכן בשאר התירוצים מייתנין לקרא בתרא לבסוף אלמא דקרא בתרא הוא המיותר ומיניה מרבינן ולזה היה אפשר לדחוק ולומר דלעולם דקרא בתרא מיותר אלא דס"ל דמיתה נמי שמעינן מקרא קמא דלא ימות דאל יבוא קאי נמי אחסרון ענן והנה זה הוא דוחק גדול דלא ימות קמא לא קאי כי אם אביאה ריקנית וכמו שפירש"י ועוד קשה בפשט הסוגיא דמאי נדחקו ביתור הפסוקים מאחר דאיכא למימר דקרא אתא לרבות שאר ימות השנה שהוא תירוץ מרווח וכן יש עוד דקדוקים רבים בהלכה.

125 אשר על זה נ"ל שכל זה ראתה עינו של רבינו וס"ל דהתנא סובר שדין זה דצריך ליתן מעלה עשן אינו אלא ביום הכפורים דוקא ואין ללמוד הימנו לשאר ימות השנה דכי היכי דאשתני יום הכפורים בשיעור ההקטרה דבעינן מלא חפניו מה שאין כן בשאר ימות השנה ה"נ נשתנה בחיוב העשב הזה של מעלה עשן וזהו שכתב כשצוה על הקטרת של כל יום ויום לא הזכיר אף ברמז דין זה דמעלה עשן כנראה שאינו נוהג בשאר ימות השנה אך הא דאם חיסר אחד מסמניה דחייב מיתה הוא כולל דכיון דלמדנו הכתוב הקטרת ולא ימות דמשמע קטרת שלמה לא ימות הא חסרה ימות גמרינן מינה לשאר ימות השנה דהמקטיר קטרת חסרה חייב מיתה דליכא למימר דשאני התם שהוא לפנים דהא ליכא ביאה ריקנית וכמבואר בגמרא והתנא הוקשה לו דתרי קראי למעלה עשן למה לי דמאחר דכתיב כי בענן ומזה למדנו דצריך שיתן בקטרת פנים מעלה עשן למה לי קרא דוכסה ענן ללמד דחייב מיתה על חסרון מעלה עשן הא מקרא דהקטרת נפיק דכיון דלמדנו הכתוב דעל חסרון הקטרת חייב מיתה ממילא ידענו דאם לא נתן מעלה עשן דחייב מיתה שהרי היא קטרת חסרה ובתירוץ קושיא זו נחלקו האמוראים דרב יוסף אמר דפסוק ב' איצטריך לרבות עיקר מעלה עשן ואביי אמר דאיצטריך לעלה מעלה עשן ורב אשי לא הונח לו בזה ואמר חד למצוה וחד לעכב כלומר דאי לא הוה כתיב אלא כי בענן הוה אמינא דליכא במעלה עשן כי אם מצוה בעלמא דכיון דבקטרת דכל יום לא היה בו מעלה עשן אפי' למצוה סד"א דמאי דהצריך הכתוב בקטרת של פנים שיהיה בו מעלה עשן אינו אלא למצוה אבל לא לעכב קמ"ל וכסה ענן לומר דמעלה עשן מעכב ורבא לא הונח לו בתירוץ זה משום דאין לצדד ולומר למצוה ולא לעכוב משום דחוקה כתיב בפרשה ותירץ חד לעונש וחד לאזהרה כלומר דאי לא הוה כתיב כי אם כי בענן הוה אמינא דליכא בחיסור מעלה עשן כי אם אזהרה אבל חיוב מיתה ליכא ואף על גב דהוי קטרת חסרה אפשר דלא הקפיד הכתוב אלא על החסרון השוה בכל השנה דהיינו חיסור אחד מהסמנים אבל על חיסור מעלה עשן אף שהוא מעכב אינו חייב מיתה דומה למה שכתב רבינו בפ"ה מהלכות ביאת המקדש דין ז' דקדוש ידים דיום הצום אינו מעכב ואם לא קידש עבודתו כשרה קמ"ל וכסה ענן ולא ימות לומר דאף על חסרון מעלה עשן חייב מיתה נמצא דלפי כל התירוצים הללו ליכא חיוב דמעלה עשן בשאר ימות השנה מדלא צדדו לומר דאיצטריכו תרי קראי לרבות שאר ימות השנה ורב ששת שתירץ דאיצטריך קרא לרבות שאר ימות השנה הוה ליה יחיד כנגד רבים ולא קי"ל כוותיה.

120

125

130

135

140

145

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

יומא פרק ראשון – דף מספר 4

בס"ד, כ"ו באלול תש"ע.

- 150 ואף לפי מה שכתבו התוס' דרב אשי דאמר חד למצוה וחד לעכב דמאי דקאמר דאיצטריך קרא לעכב הוה לשאר ימות השנה משום דליום הכפורים לא איצטריך קרא דהא חוקה כתיב בפרשה ובפרק השוחט והמעלה (דף ק"ט) אמרינן דרבא סבר דמלא חפניו לאו דוקא והקשה לו אביי והא כי כתיב חוקה בהקטרה דפנים הוא דכתיב ורב אשי נראה שם מהסוגיא דהכי ס"ל הרי דאף דשיעור זה דמלא חפניו אינו בהקטרה של כל יום ס"ל דהוא מעכב משום דחוקה כתיב מ"מ אפשר דאכתי לא קי"ל כרב אשי משום דרבים פליגי עליה ועוד שדברי התוס' הללו שכתבו דר"א ס"ל דכתוב השני בא לרבות שאר ימות השנה הוא דוחק דא"כ היינו תירוצא קמא ואף שהתוס' ישבו זה מ"מ לא ימלט מהדוחק וכמבואר. אשר על כן נראה דרב אשי נמי מודה שדין זה דמעלה עשן אינו בשאר ימות השנה ומה שהקשו דלעכב למה לי קרא תיפוק ליה דחוקה כתיב בפרשה אפשר ליישב וליראת האריכות לא כתבתי.
- 160 והנה מלבד מה שכתבנו דרוב מנין ס"ל דחיוב זה דמעלה עשן אינו בשאר ימות השנה עוד יש להוכיח כן מלשון הברייתא דבפ"ק דכריתות (דף ו') חיסר אחת מכל סמניה חייב מיתה ולא אמרו דאם חיסר מעלה עשן דחייב מיתה ואילו ביומא אמרו דאם חיסר מעלה עשן חייב מיתה והטעם הוא דהתם בכריתות דמיירי בקטרת של כל יום ויום ליכא חיוב מיתה בחיסור מעלה עשן כי אם בחיסור הסמנים אבל הכא ביומא שבאו לדרוש הפסוקים הכתובים ביום הכפורים אמרו דאם חיסר מעלה עשן דחייב מיתה ואפשר דאף למ"ד הכא ביומא דאיכא חיוב מיתה בחיסור מעלה עשן אף בשאר ימות השנה מ"מ מודה דאיך דברייתא השנויה בכריתות פליג עלה וס"ל דליכא חיוב מיתה בחיסור מעלה עשן של כל יום ויום ואנן קי"ל כברייתא דכריתות ועוד דיש לפסוק כסברת האומרים דברייתא דיומא נמי ס"ל דליכא חיוב מיתה בחיסור מעלה עשן משום דלדידיהו לא פליגי הברייתות.
- 170 אך מה שקשה בעיני הוא הא דתניא התם ביומא תניא ר"א אומר ולא ימות עונש כי בענן אזהרה יכול יהיו שניהם קודם מיתת בני אהרן ת"ל אחרי מות שני בני אהרן יכול יהיו שניהם אמורים אחר מיתת שני בני אהרן ת"ל כי בענן אראה הא כיצד אזהרה קודם מיתה ועונש אחר מיתה ואלא מאי טעמא דתניא ר"א אומר כו' והמתבאר מכאן הוא שאם היינו אומרים דגם העונש נאמר קודם מיתת בני אהרן הוה ניחא שהיינו אומרים שבעון מעלה עשן שלא נתנו מתו וכמו שפירש"י והנה קטרת זה שהקטירו בני אהרן לא היה לפני ולפנים כי אם בחוץ ומשמע מהכא דאף קטרת של חוץ איכא חיוב מיתה בחיסור מעלה עשן והנה מלבד מה שנראה דהקטרה זו דבני אהרן לא היתה בקדש הקדשים דמהיכא תיתי שיכנסו במקום שאביהם לא הורשה ליכנס עוד נראה לי דאף על מזבח הפנימי לא הקטירו כי אם על מזבח החיצון וגזירת הכתוב היתה דהא אש לא היה יורד מן השמים כי אם על מזבח החיצון אבל על מזבח הפנימי לא היה בו אש והקטרת שהיו מקטירים בכל יום היו לוקחים אש ממזבח החיצון ממערכה שניה והיו מוליכין על מזבח הפנימי ושם היו מקטירים ומדאמרינן שדרשו אף

180 על פי שאש יורד מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט משמע שעל מזבח החיצון היתה ההקטרה. הן
 אמת דלפי זה היה אפשר לדחות הראיה הראשונה שאמרנו דמהיכא תיתי שיכנסו במקום שאביהם לא
 הורשה ליכנס דכיון דעכ"פ קטרת זה גזירת הכתוב היתה בו אפשר דגזירת הכתוב היתה שתהיה בקדש
 הקדשים דומיא דיום הכפורים וטעם גדול יש בדבר שהרי אותו היום שמיני למילואים היה והיה יום
 מחילה וסליחה על העגל ומש"ה הושוה ליום הכפורים שהקטירו לפני ולפנים והוא שאם עונש מעלה
 עשן נאמר קודם מיתת בני אהרן אפשר דבעון זה מתו כיון שהיתה ההקטרה בפנים אך מדאמרין
 185 דמשום דהורו בפני משה מתו משמע שהקטרה היתה בחוץ על מזבח החיצון וא"כ הדרא קושיין
 לדוכתה ונראה לומר דקטרת זה דבני אהרן גמרא גמירי שהיה בו חדוש מגזירת הכתוב שלא היה על
מזבח הזהב כדיו הקטרת של כל יום ויום ויש ברייתות בת"כ דאית להו דבבית קודש הקדשים היתה
הקטרה זו ובודאי שגזירת הכתוב היתה והכי קאמר דאי אמרינן דעונש מעלה עשן נאמר קודם מיתת
 בני אהרן היינו אומרים שמה שהקטירו היה לפני ולפנים ומה שמתו היה משום דלא נתנו בהקטרה
 190 מעלה עשן אבל עכשיו דהוכחנו דהעונש לא נאמר כ"א אחר מיתת בני אהרן א"כ הקטרה היה על מזבח
 החיצון ונענשו משום דהורו הוראה בפני משה על נתינת האש ועיין במה שכתבו התוס' בפ"ו דעירובין
 (דף ס"ג) ד"ה מאי שכתבו דלבית קדש הקדשים נכנסו להקטיר יע"ש.
 וראיתי להרב בעל ב"ש בחידושו לכתובות שתמה על דברי מרן וכתב שמדברי רבינו נראה דאף בחיסר
 מעלה עשן חייב מיתה וכבר כתבנו לעיל שמדברי רבינו נראה דבשאר ימות השנה ליכא חיוב מיתה
 195 בחיסר מעלה עשן ודברי מרן הן הן הדברים שנאמרו למשה.
 וראיתי בירושלמי פ"ד דיומא הלכה ה' לא נתן לתוכה מלח או שלא נתן לתוכה מעלה עשן חייב מיתה
 אמר רבי זעירא ועובר משום הכנסה יתירה ע"כ וכתב הרב בעל ב"ש דטעות סופר יש בדברי הירושלמי
 הללו דהא לא מצינו דאיכא חיוב מיתה בחסרון מלח. והנראה מדבריו שם שרוצה לגרוס חיסר א'
 200 מסמניה או שלא נתן בה מעלה עשן. ולי נראה דיותר ראוי הוא להגיה במה שאמרו וחייב מיתה
והגירסא הנכונה היא אינו חייב מיתה ואתא לאשמועינן דאף דצריך ליתן מלח ומעלה עשן אינו חייב
מיתה על חסרונה ומיירי בהקטרה של כל יום ויום וזהו שסיים רבי זעירא ואמר ועובר משום הכנסה
 יתירה כלומר עובר על לאו דהכנסה יתירה דלישנא דעובר לא שייך על דבר שהוא חייב מיתה עליו וזה
 פשוט. ואפשר שכך היתה גירסתו של רבינו וכבר ידוע שדרכו הוא לסמוך על הירושלמי. אך קשה דכיון
 205 דחיוב זה דמעלה עשן ומלח סדומית אינו כי אם מדרבנן משום תקון בעלמא למה עובר משום ביאה
 ריקנית. ואולי דכיון דחכמים הצריכוהו חשיב ביאה ריקנית. (א"ה עיין במ"ש הרב המחבר לעיל פ"ז
 מהלכות תרומות ולקמן פ"ג מהלכות תמידין ומוספין יע"ש). אך דבר זה אינו מתיישב כלל דכיון שאינו
 כי אם משום כבוד בעלמא פשיטא דאין בו משום ביאה ריקנית.

ומה גם דמרון ז"ל כתב בפירוש דליכא אפי' איסור בעלמא בחיסור דברים אלו ע"כ נראה כמו שהגיה הרב באר שבע אלא דאין מהירושלמי זה קושיא על מרון משום דהירושלמי מיירי ביוה"כ כי שם ביתו. 210

תניא בפ"ק דכריתות (דף ו') ת"ר פיטום הקטרת כו' חיסר אחת מכל סמניה חייב מיתה ע"כ ופירש"י חייב מיתה כי עייל ביום הכפורים דכתיב ואל יבוא בכל עת ולא ימות בזאת יבוא אהרן וכי מעייל קטרת שלא כהלכתה ביאה ריקנית היא וחייב מיתה עכ"ד.

והנה הוכרח רש"י לומר כי עייל ביום הכפורים דוקא הוא משום דס"ל דחיוב מיתה דחיסר אחת מסמניה הוא משום ביאה ריקנית וליכא חיוב מיתה בביאה ריקנית אלא בקדש הקדשים אבל בהיכל 215

ליכא מיתה כ"א אזהרה לבד וכדאיתא בפרק הקומץ רבה (דף כ"ז) וכמו שפסק רבינו ריש פ"ב מהלכות ביאת המקדש ואם כן בשאר ימות השנה דליכא הקטרה כי אם בהיכל ליכא חיוב מיתה היכא דחיסר אחת מסמניה ונראות נפלאות על רש"י מההיא דאמרינן בפרק הוציאו לו ומניין שנותן בה מעלה עשן שנאמר וכסה ענן הקטרת את הכפורת הא לא נתן בה מעלה עשן או שחיסר אחת מכל סמניה חייב 220

מיתה ופריך ותיפוק ליה דקא עייל ביאה ריקנית אמר רב ששת הכא במאי עסקינן כגון ששגג בביאה והיזיד בהקטרה רב אשי אמר אפי' תימא הזיד בזו ובזו כגון דעייל שתי הקטרות אחת שלמה ואחת חסרה אביאה לא מיחייב דהא עייל ליה שלמה אהקטרה מיחייב דהא מקטר קטרת חסרה ע"כ הרי סוגיית הגמרא ברור מללו דחיוב מיתה דקטרת חסרה לאו משום ביאה ריקנית הוא אלא גזירת הכתוב

היא דאקטרת חסרה חייב מיתה ורבינו בסוף הלכות יום הכפורים הביא שתי אוקימתות הללו אך בהלכות כלי המקדש דין ח' לא כתב אלא חיסר אחת מסמניה חייב מיתה וטעמא דמילתא משום

דבהלכות כלי המקדש מיירי בהקטרה דשאר ימות השנה שהיתה בהיכל וליכא חיוב מיתה משום ביאה ריקנית, וא"כ חיוב מיתה דקטרת חסרה הו"א כפשטה אך ביום הכפורים דההקטרה היתה בקדש הקדשים ואיכא חיוב מיתה משום ביאה ריקנית אז צריכים אנו לאוקימתא דרב ששת או דרב אשי ומש"ה כתבם שם רבינו. וראיתי למרון בהלכות כלי המקדש שהעתיק סוגיית הגמרא וכתב בסוף דבריו

וכתב זה רבינו בסוף הלכות עבודת יום הכפורים ע"כ, ולא ידעתי לאיזה תכלית הביא שם אותה הסוגיא והורה לנו המקום שהביא רבינו דינים אלו שהרי רבינו מיירי התם בהקטרה שבהיכל דליכא חיוב מיתה משום ביאה ריקנית וא"כ אין שייכות כלל לאותה סוגיא שם וכמו שכתבנו. שוב ראיתי בבאר שבע ובצידי לדרך פרשת כי תשא שעמד על דברי רש"י הללו וכמו שכתבנו אלא שראיתי להרב

ז"ל שכתב דהמקטיר קטרת חסרה במזבח הזהב חייב משום קטרת חסרה ומשום ביאה ריקנית וזה אינו דליכא משום ביאה ריקנית כי אם בקדש הקדשים ולא בהכנסה דהיכל וכמבואר. וראיתי למרון בטור אורח חיים סי' קל"ג שכתב ואפילו לדעת הרמב"ם שכתב בפ"ב מהלכות כלי המקדש חיסר אחת מסמנים חייב מיתה שהרי נעשה קטרת זרה איכא למימר דטעמיה דכיון דקטרת זרה היא הוה ליה 235

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

יומא פרק ראשון – דף מספר 4

בס"ד, כ"ו באלול תש"ע.

ביאה למקדש שלא לצורך כו' ע"כ. והנראה מדבריו שרוצה לומר דרבינו מיירי בקטרת דיום הכפורים ואחרי בקשת המחילה זה אינו דרבינו מיירי בקטרת של כל יום ויום והדבר מבואר בעצמו: 240